

Migratievelden en stedelijke transformatie

Migratie naar Antwerpen, 1770-1880 (met
bijzondere aandacht voor Duitse
migranten)

Anne Winter

Onderzoeksgroep Historisch Onderzoek naar Stedelijke Transformatieprocessen (HOST)
Vrije Universiteit Brussel

Genootschap voor Antwerpse Geschiedenis
12 oktober 2013

Vrije Universiteit Brussel

Verstedelijking in de 19de eeuw

Europa	1800	1910
Aantal stedelingen	19 M	127 M
% van de bevolking	12%	42%
Aantal megasteden	28	195
% van de bevolking	3%	13%

Oude visie: Rurale exodus

- Migratie als nieuw fenomeen // 'moderniseringsprocessen'
- Automatische reactie op economische veranderingen (push-pull)
- Eenmalige overheveling van platteland naar de stad
- Eenzaam & marginaal bestaan in de stad (armoede, criminaliteit, ziekte, ondeugd)

“Dag aan dag kropen zulke reizigers voorbij, maar altijd (...) in dezelfde richting – altijd naar de stad. Opgeslokt in (...) haar onmetelijkheid, waarheen zij door de toovermacht der wanhoop schenen te worden voortgestuwd, kwamen zij nooit terug. Voedsel voor de hospitalen, de kerkhoven, de gevangnissen, de rivier, voor koorts, razernij, ondeugd en dood – werden zij aangetrokken door het monster, dat in de verte brulde, en waren verloren.”

Charles Dickens, *Dombey en zoon*, 1847 (1883)

Revisies

- Migratie geen nieuw fenomeen
- Vele richtingen: platteland én stad
- Continuïteit met vroegmoderne migratiepatronen
- Steden geen eindhalte (hoge turnover)
- Selectiviteit
- Ondersteund door sociaal netwerken

Onderzoeksvragen

- Verhouding tussen continuïteit & verandering?
 - Hoe *veranderden* migratiepatronen // sociale transformaties van lange 19de eeuw?
 - Welke rol speelden migranten in transformatie steden?

Casus Antwerpen, 1760-1880

- Regionaal textielcentrum → internationale havenstad
 - c. 50.000 → 175.000 inwoners
 - ca. 2/3 van groei ← netto migratie
 - Verschillende regimewisselingen
 - Desintegratie rurale bestaanswijzen hinterland
- Hoe aanpassing bestaande migratiepatronen aan veranderende sociale voorwaarden?

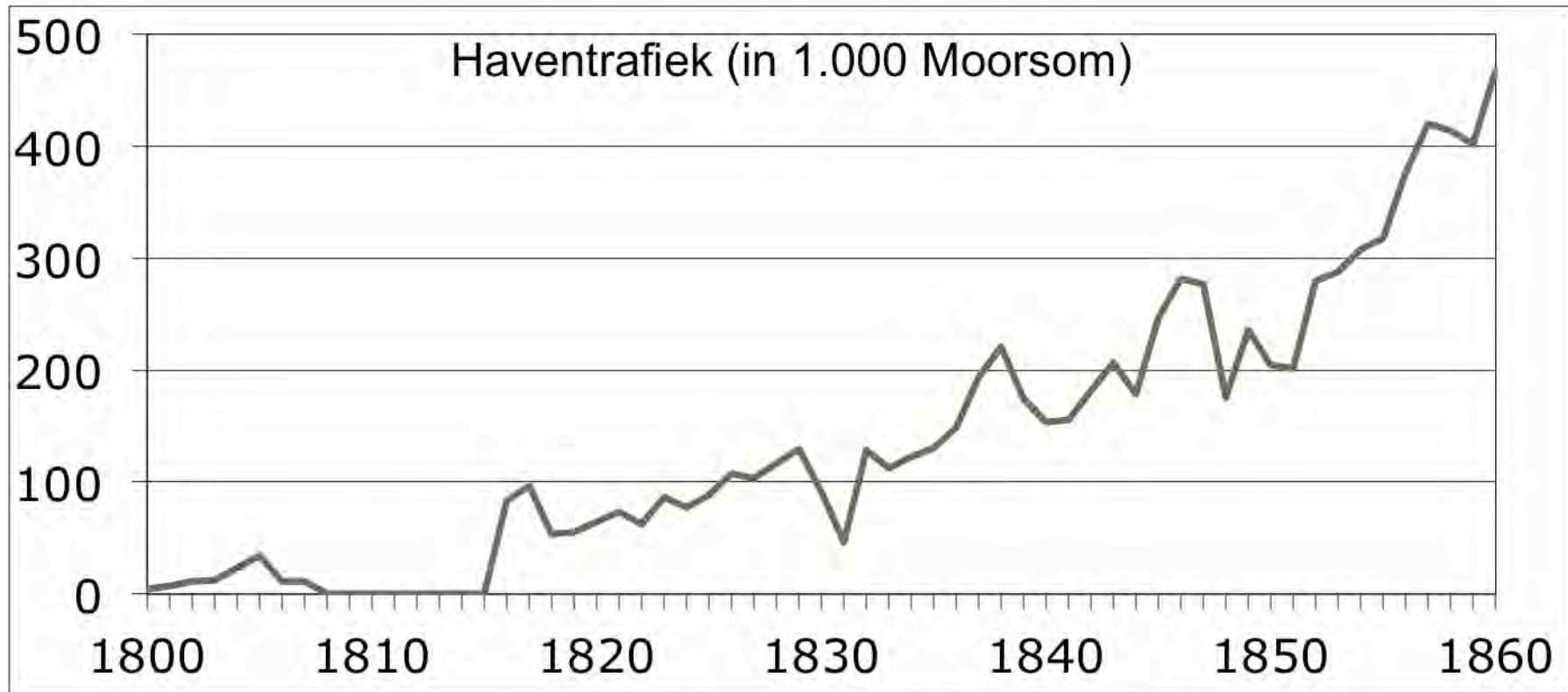
Bronnen

- Volkstellingen
- Bevolkinsregisters
- Inwijkingsregisters
- Vreemdelingenregisters
- Hospitaalregisters

The image shows a page from a handwritten archival document, likely a population register or census record. The page is numbered '214' at the bottom. It contains several rows of data, each starting with a number (e.g., 282, 283, 284, 285, 286, 287) and followed by columns of handwritten text. The text includes names, dates, and descriptions of individuals or families. The handwriting is in cursive and appears to be from the 18th or 19th century. The table is organized into columns, with some rows having multiple entries. The overall appearance is that of a historical record book.

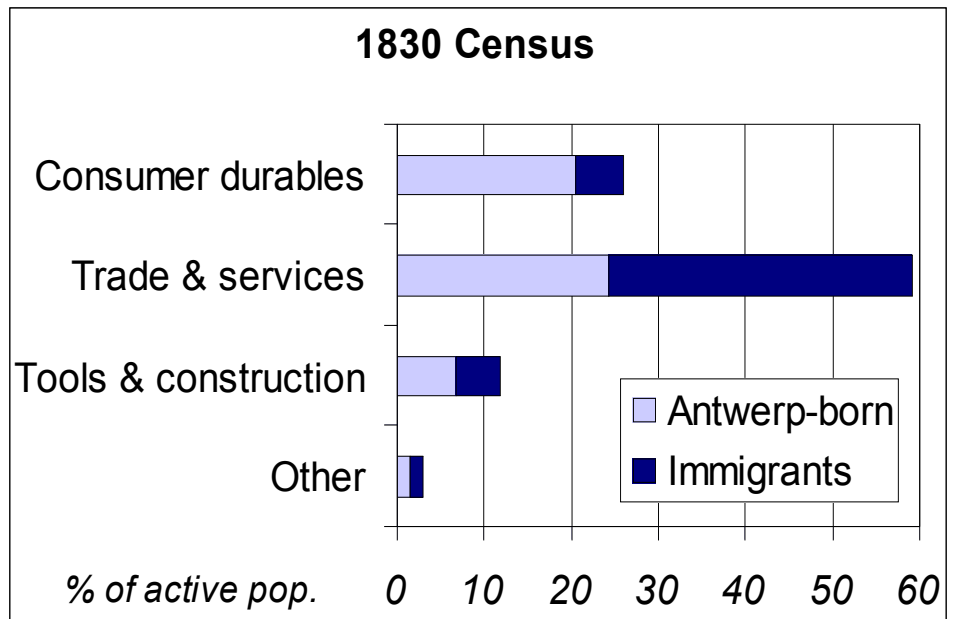
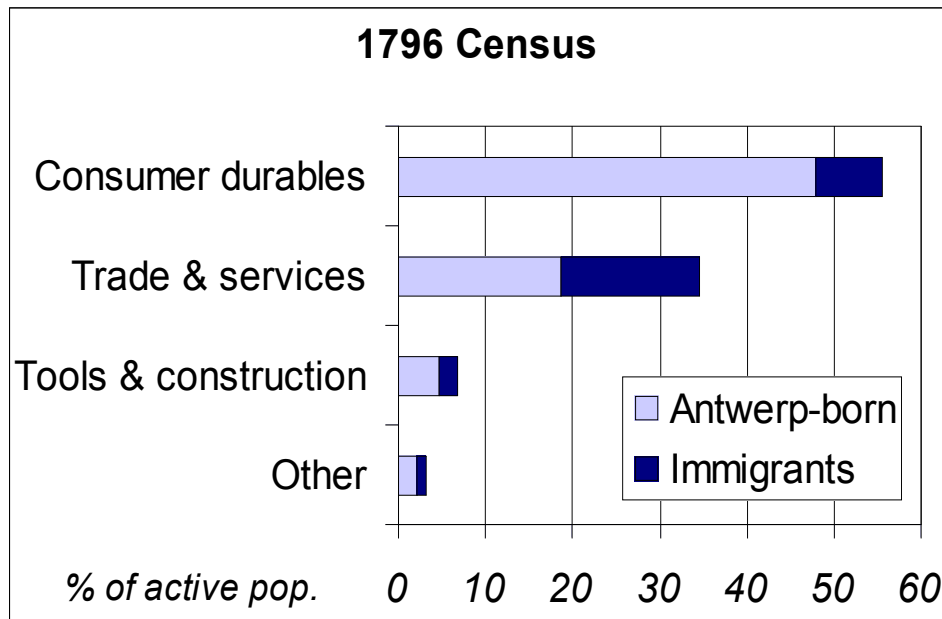
Row Number	Location/Address	Name	Age	Profession	Sex	Year	Value 1	Value 2	Description
282.	rue de Nique Wesel	Jeanne Van inckel Therese Van inckel angelique Dom pierre Dom	28 23 16 20	Marchande Doutelle Dom Dom	e	1772	8000		tout de la Com petite fortune La maison estimée par Est 4000 f.
283.	De reue d'eren	J. Van J. Van J. Van J. Van	35 40 28		m	1782 1771 1795	3000		né de curie natif de kening natif de Zaltbriet fortune la maison estimée par Est
284.	OLV. in	J. Van J. Van	40 04		m	1782 1777	1200	48	natif de Geul natif de kening sans fortune
285.	Gratie Sods	J. Van J. Van J. Van J. Van	50 70	Boulaug	m	1772 1796 1736	5300	183	natif de ratié De la Com m: natif de kening sans fortune né de kening kening
286.	ABC	J. Van J. Van J. Van J. Van	40 70 75		m	1786	1700		natif de laugon corp natif de kening sans fortune né de la Com m: natif de ratié
287.	Dry Coubrin	J. Van J. Van	76	Chirurgien médic	y	1766	2400	96	Né de l'arrondissement fait marier Le métier tailleur par un garçon tailleur né de la Commune sans fortune

Economische transformatie

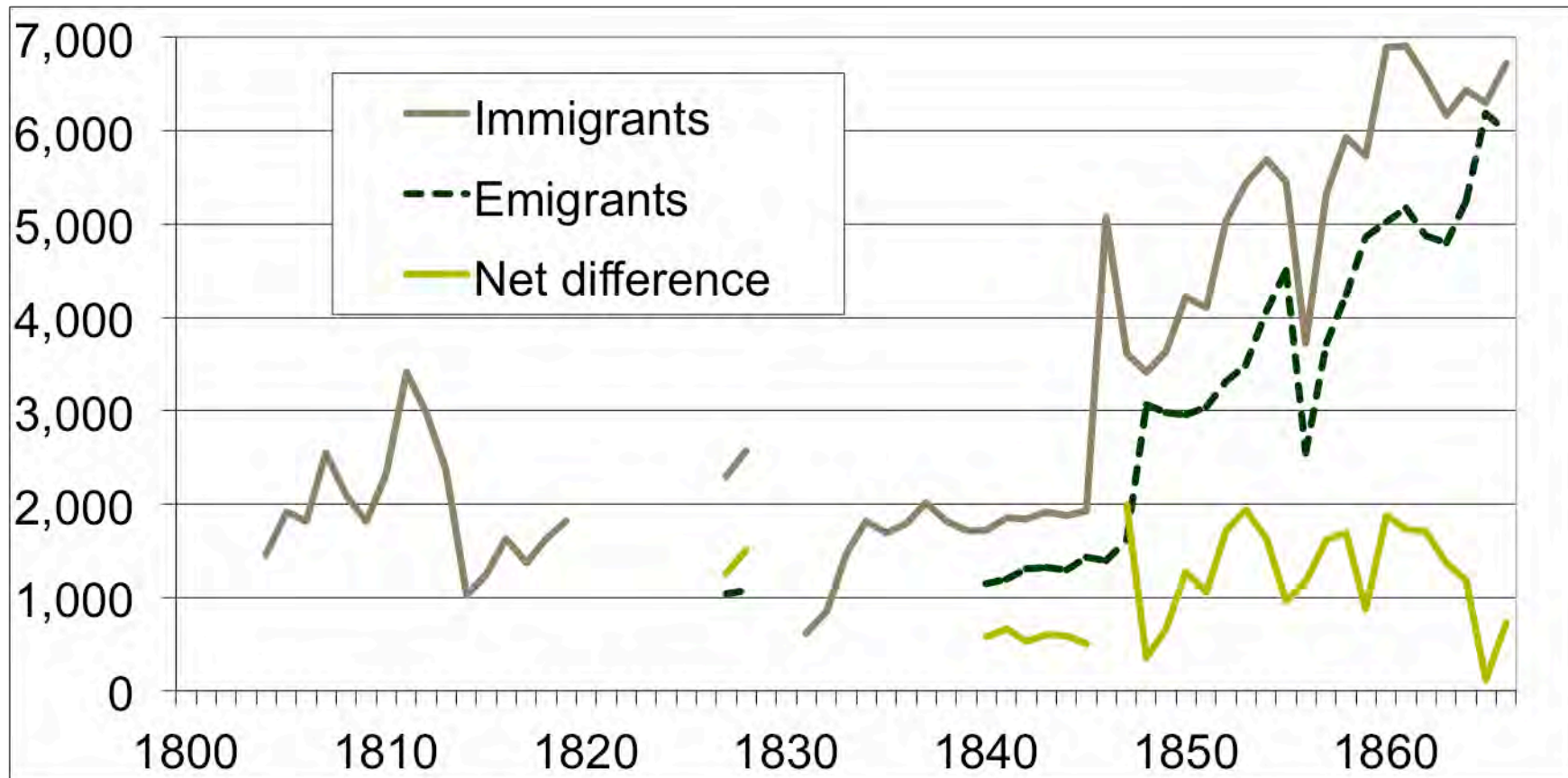

Bron: Veraghtert 1972

Veranderende arbeidsmarkt

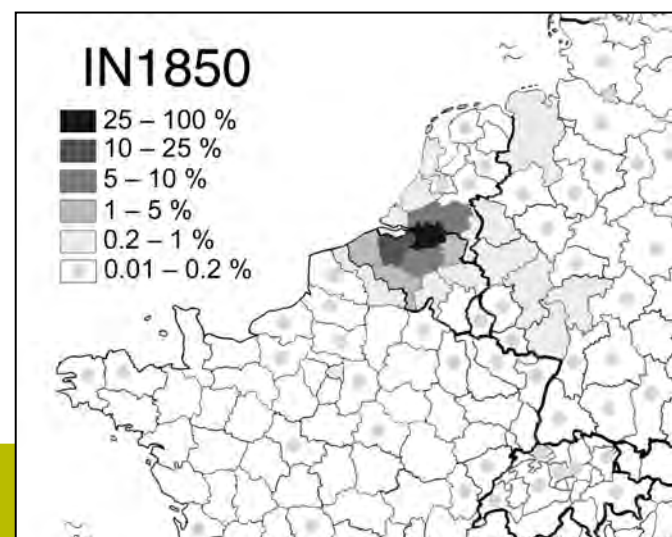
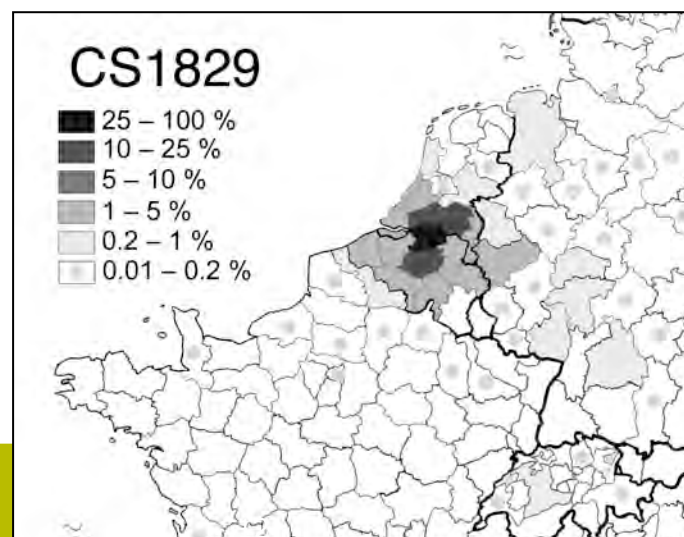
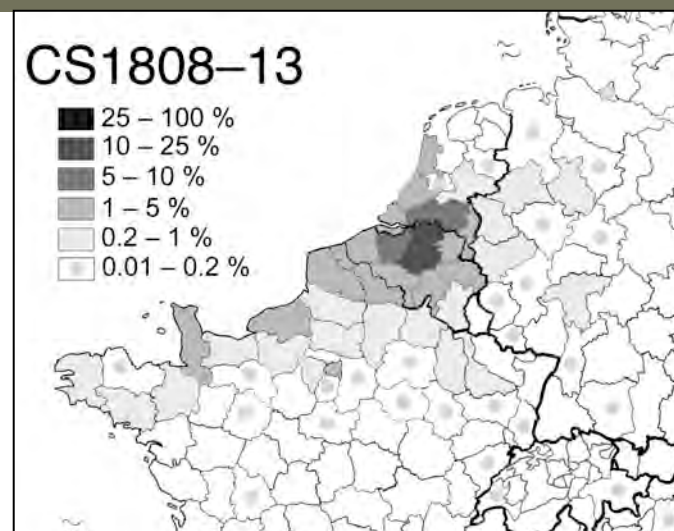
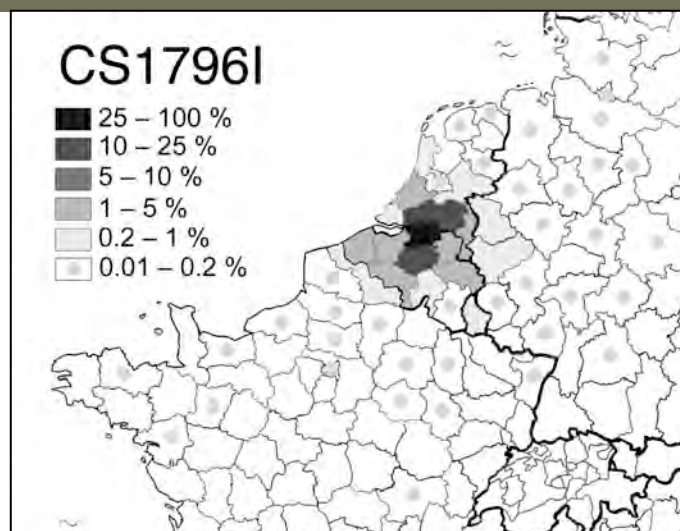
Verschillende migratieritmes

% inwijkelingen in bevolking

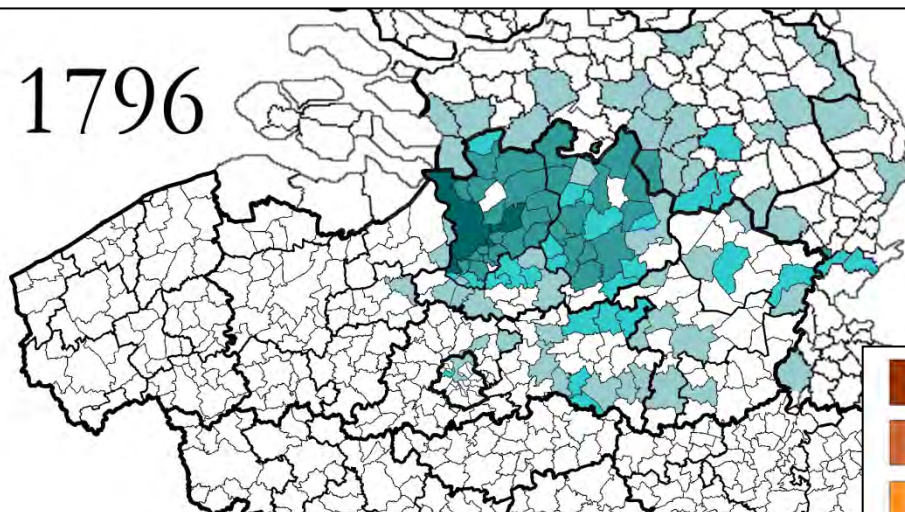
Jaar	%
1796	22
1830	32
1846	35
1856	36
1866	33
1880	37

Verschuivingen in het migratieveld

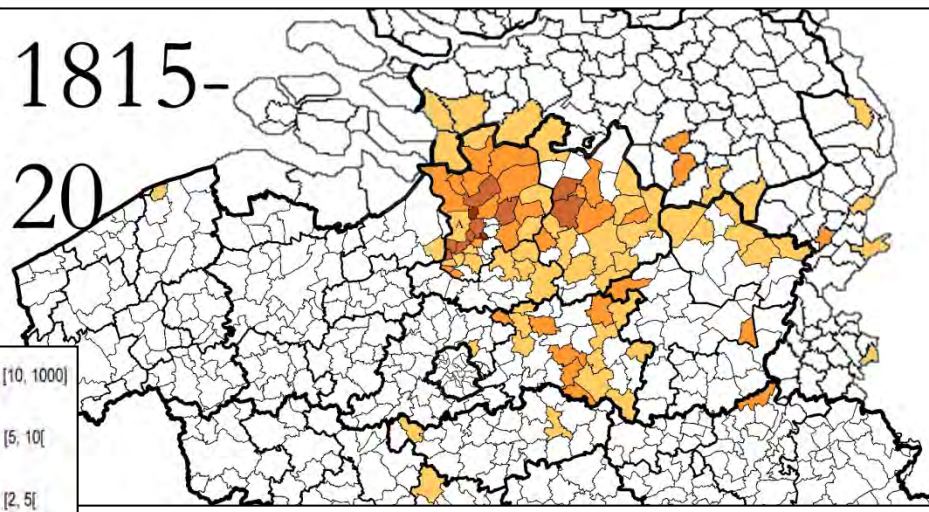
Intensivering van het 'demografische bassin'

1796

Jaarlijks aantal migranten

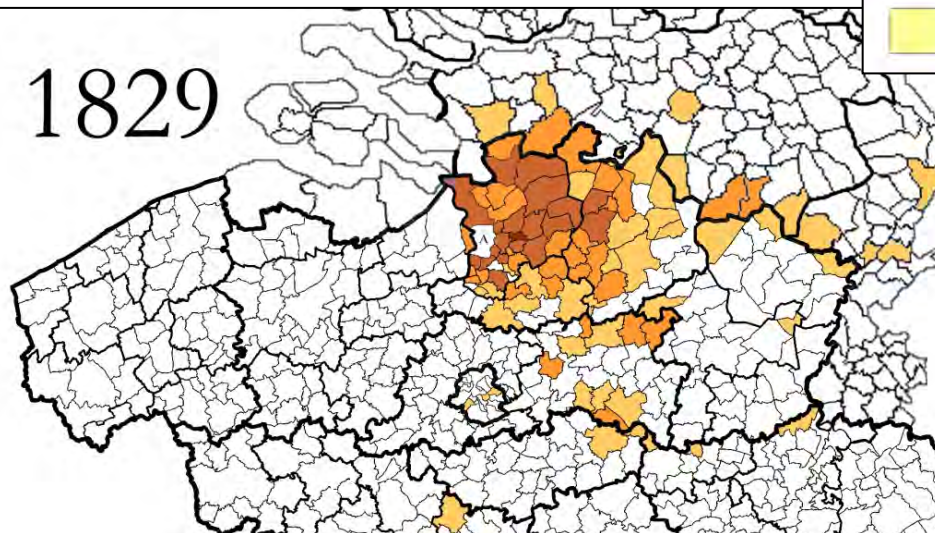
1815-
20

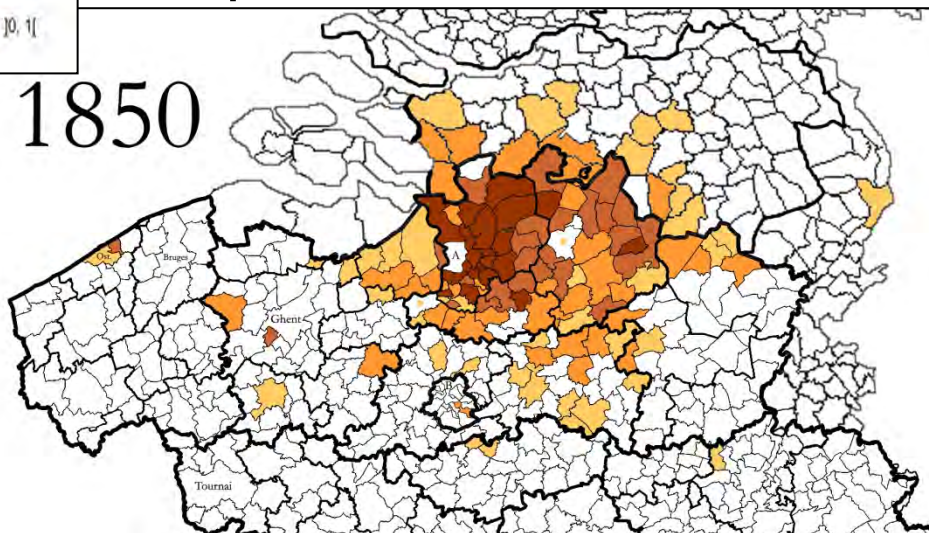
per 1.000 inwoners

1829

1850

Verschillende patronen // *circuits*

	Regio- naal	Inter- stedelijk	Lange- afstand	Andere ruraal
Job specialisering	-	+	++	- / niches
Vrouw:Man ratio	+	+ -	-	+ -
Levenscyclus	-	+	++	+
Radius	-	+	++	+ -
Verblijfsduur	+	-	-	-
Lokale interactie	++	+	-	-

→ Implicaties voor insertie & integratie

t.g.v. verschillen in manoeuvreerruimte

- Materiële middelen & *skills*
- Informatie & migratienetwerken --> bepalen migratiehorizon ('smalle' vs. 'brede' netwerken)
 - Andere verhouding constraints & opportunities
 - Verschillende snelheid & succes van aanpassing
 - Integratie als graadmeter van succes?

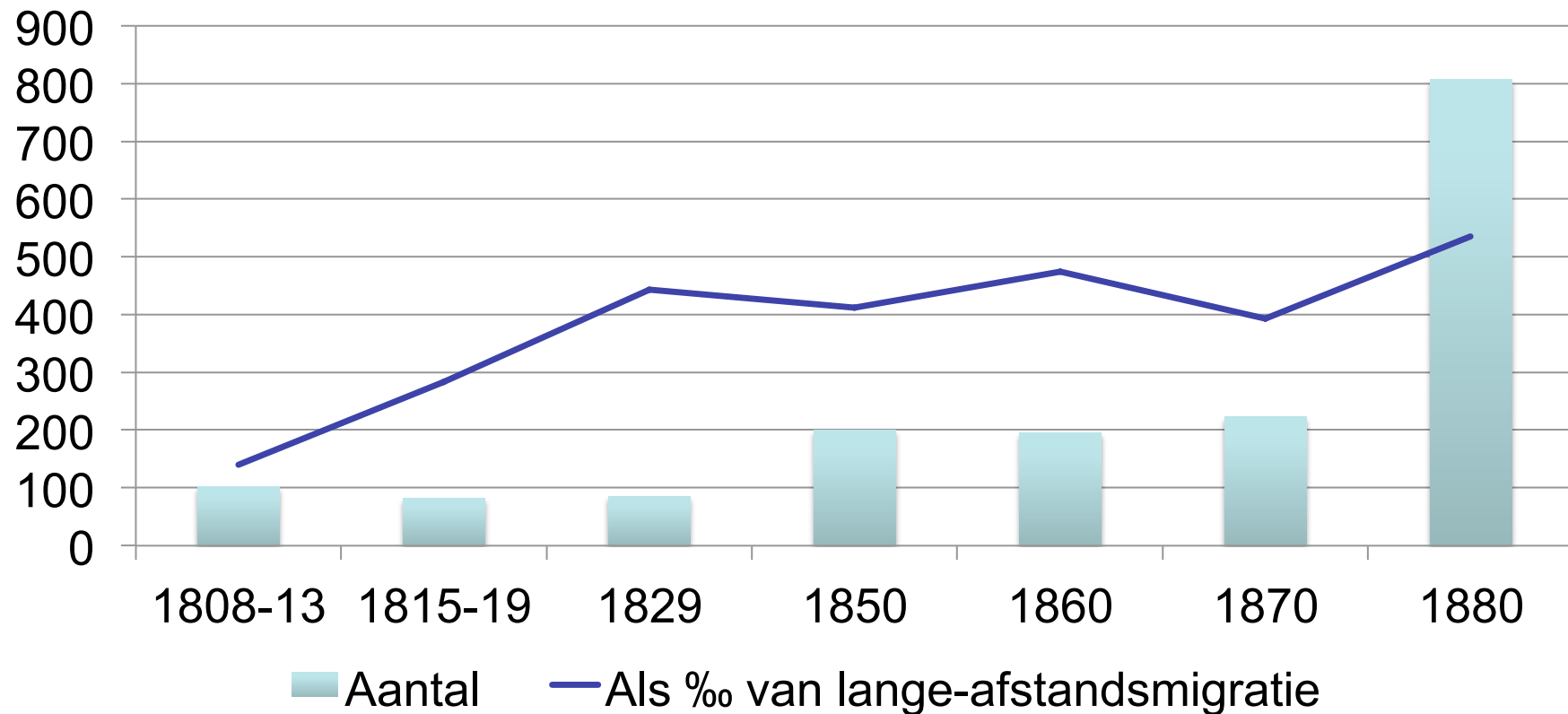
Regionale migratie: *slow change*

- Lange-termijn trends:
 - ↑ volume & intensificatie
 - ↑ turnover
 - ↓ terugkeermigratie
 - ↑ inter-stedelijke mobiliteit
 - ↑ man-vrouw ratio
 - westelijke expansie van het *demografisch bassin* (rol van crisis)
- Selectiviteit: jong & ongehuwd

Algemene observaties

- Stedelijke conversie = migranten
- Limieten van stedelijke absorptie
- History matters: *push* en *pull* factoren worden gemedieerd via bestaande circuits
- Verschillen in manoeuvreerruimte → verschillende snelheden van aanpassing
- Hinterland migratie: *slow change* = lange-termijn aanpassing & selectiviteit

Evolutie van de Duitse migratie, 1800-1880

Spoorwegen in NW-Europa

Fasen in Duitse migratie

- 1) Vestiging handelshuizen
- 2) Rekrutering gespecialiseerd personeel
- 3) Influx Duitse dienstmeisjes
→ 'democratisering' als voorafspiegeling?